

середовищі. Всі ці методи взаємодоповнюють один одного, створюючи міцний фундамент для збереження психоемоційного здоров'я дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мирошніченко Н. Розвиток емоційної грамотності у дітей через групові та індивідуальні бесіди. Педагогічний процес: теорія і практика. 2020. № 24(2). С. 77–83.
2. Стельмах М. Медитація та релаксація: методи для розвитку психоемоційного здоров'я школярів. Психологічний журнал. 2016. № 21(1). С. 12–18.
3. Федоренко Н. Соціально-емоційне навчання у початковій школі: методи та практики. Наукові студії в галузі освіти. 2021. №19(3). С. 56–63.
4. Шрагіна Л. І., Довганчина К. Ю. Корекційний потенціал методу арттерапії в подоланні страхів у дітей молодшого шкільного віку. Ментальне здоров'я. 2024. № 3. С. 79–82.

*Хмельницька Марія
Науковий керівник – доц. Грушко Валерій*

СОЦІАЛЬНА НЕРІВНІСТЬ, БІДНІСТЬ ЯК ВИКЛИКИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті досліджено проблему соціальної нерівності та її вплив на поширення бідності. Розкрито причини, які зумовлюють розвиток соціальних контрастів та їх негативний вплив на суспільство. Окреслені негативні тенденції у сучасному світі, які породжені бідністю і наростанням соціальних контрастів. Проаналізовано динаміку поширення бідності у світі та визначено фактори які вирішальним чином впливають на розповсюдження цього негативного явища. Встановлено зв'язок між рівнем бідності та розвитком деструктивних процесів у суспільстві. Визначені шляхи і способи боротьби з бідністю, які вже на попередніх етапах розвитку суспільства забезпечували досягнення позитивних результатів. Проведений аналіз альтернативних методів подолання бідності у сучасному світі та зниження соціальних контрастів, які з соціально-економічним розвитком суспільства набирають все більших масштабів.

Ключові слова: бідність, соціальна нерівність, соціальна піраміда, природні ресурси, дохід.

Постановка проблеми. Бідність є однією з найгостріших проблем світу, яка супроводжує людство практично протягом усієї його історії. Бідність це не просто обмежені матеріальні можливості виживання людей, але водночас і їх потрапляння у стан безпросвітності й неможливості їм вибратись протягом багатьох поколінь зі стану перебування на межі життя і смерті. У зв'язку з чим постає необхідність виявлення коріння цієї гострої проблеми, визначення причини розвитку соціальної нерівності, яка врешті решт стає причиною розповсюдження бідності.

У статті проаналізовано: причини виникнення і розповсюдження бідності; гео економічне становище у світі різних країн та рівень забезпеченості різних груп суспільства всередині держав з відмінними системами розподілу виробленого багатства; соціальні контрасти та відносність бідності в країнах з різним рівнем соціально-економічного розвитку; методи та шляхи подолання бідності населення та скорочення соціальної нерівності.

Метою даної статті є розкриття причин поширення бідності й наростання соціальної нерівності, а також визначення шляхів подолання однієї з найгостріших проблем людства на основі вже одержаного в останні десятиліття позитивного досвіду окремих соціально успішних країн.

Виклад основного матеріалу. Зараз у 10 найбагатших людей сучасності сумарні статки складають трохи більше економіки таких країн як Норвегія та Австрія. При цьому близько 700 млн людей живуть за межею бідності. Світ давно розв'язав питання рабства і феодалізму, але нерівність тільки збільшилась. Всього лише близько 1% населення володіє практично половиною багатств світу. Кожна людина яка входить в цей 1% найвищої ланки в економічній піраміді розподілу доходів, заробляє в рік понад 1 млн доларів, поки половина людей на планеті закривають свої потреби з 1% економічного «пирога». Тобто, всього лише 1% світових багатств належать половині населення, тоді як 1% населенню, із вищої ланки економічної піраміді доходів, належить половина світових багатств.

До XVIII століття головним джерелом багатства і відповідно доходів, була земля. Вона належала певній привілейованій групі осіб. Основну масу населення складали селяни, які працювали на чужій землі та виживали на те що їм дасть власник землі на якій вони працювали. Але з початком XIX століття світ почав змінюватися. Поява нових технологій, розвиток торгівлі та кредитів, падіння феодалізму, збільшення населення, ряд промислових революцій радикальним чином змінили ситуацію у світі. Для нових галузей економіки, потрібне було паливо, яке знайшли у менш розвинутих частинах світу. Користуючись своїм військовими й технологічними перевагами, ряд країн захоплювали контроль над ресурсами в Азії, Африці та Америці. Озброївшись передовими технологіями новоутворені метрополії стали викачувати із захоплених ними територій природні багатства, корисні копалини, дорогоцінні метали, коштовне каміння, вивозити каву, тютюн, пшеницю, бавовну та іншу продукцію яка приносила значний зиск. Використовуючи дешеву робочу силу колонізованих земель, збуваючи свою продукцію у підконтрольних їм територіях, метрополії стрімко багатіли. Кожна метрополія використовувала свої методи збагачення. Особливих успіхів у нагромадженні багатства досягла Велика Британія - світовий економічний лідер XVIII-XIX ст. Найбільше доходів Велика Британія отримувала від діяльності Британської Ост-Індійської компанії, яка захопила монопольний контроль торгівлі з країнами Ост-Індії та Китаєм. Разом з цим з колонізованої британцями Індії вони протягом тривалого часу вивозили значні запаси сировини. Зручне географічне положення Індії та величезне населення, яке поступалось за дешевизною робочої сили лише Африці, робило цю країну найціннішим володінням у світі. У XX ст. на Землі відбувся демографічний вибух, відчутно негативно вплинувши на рівень бідності на планеті, особливо в найвідсталіших країнах. Зокрема в Індії під кінець XX століття, половина населення перебувала за межею бідності. Тепер, Індія поступово вибирається із пастки бідності, однак більшість країн зі значною часткою бідних, зокрема, на Африканському континенті - так і залишаються у стані економічної безвиході.

Показовим прикладом є Нігерія, яка є найбагатшою країною на континенті за запасами нафти, одного з найприбутковіших природних ресурсів. Нафта є один з небагатьох ресурсів, за допомогою якого вже не одна країна світу змогла розбудувати у себе добре функціонуючу національну економіку і забезпечити достаток для свого населення. Але цього ніяк не може зробити Нігерія, Проблема цієї країни у величезній корупції та у тому, що значну частину її чорного золота (нафти) викачують транснаціональні корпорації, які не несуть жодних зобов'язань перед нігерійцями. Африканські доходи таких транснаціональних корпорацій перевищують приблизно в три рази об'єм міжнародної допомоги спрямованої на весь цей континент. Тобто, колоніальні відносини нікуди не зникли, вони просто стали більш завуальованими. Аналогічні відносини можна виявити у стосунках Москви з населенням Сибіру ресурси якого забезпечують добробут метрополії та її імперські амбіції. Домінуючі у військовому та економічному планах держави, практикують перенесення виробництва в країни з більш бідним населенням, де наймають місцеву дешеву робочу силу і разом з цим викачуючи з них ресурси, сировину і вироблену там продукцію за вкрай низькими цінами. Серед усіх держав світу у найгіршій ситуації перебувають на сьогодні африканські країни на південь від пустелі Сахара, де панує не просто бідність, а масова убогість, в якій люди перебувають на межі виживання.

Слід зауважити, що поняття «бідність» у країнах Європи чи Північної Америки має мало спільного з бідністю у країнах Африки. Якщо у першій групі країн відсутність власного автомобіля є ознакою бідності, то у других такою ознакою вже буде відсутність доступу до питної води та проблеми з гарантованим повноцінним харчуванням.

У найрозвинутіших країнах світу, за винятком найбагатших, далеко не всі люди можуть придбати житло без іпотеки, чи мати більш ніж один автомобіль на сім'ю, щороку літати на відпочинок на курорти тощо. І це у той час, коли економіка у таких країнах з року в рік росте. Однак лівова частка доходів неухильно у переважній більшості опиняється у руках найзаможніших.

Нерівність за останні двісті років помітно збільшилась, на що вплинули, як не парадоксально, позитивні показники зростання світової економіки, що однак позитивно відобразилось далеко не для всіх [4, с. 471-473].

Нерівність проявляється у далеко не завжди в очевидних формах. Більшість багатств пересічних людей це різного роду речове майно і нерухомість. Але серед 10% найбагатших людей, структура багатства виглядає зовсім по іншому. У першу чергу це: бізнес і фінансові активи. І чим багатші люди, тим більша частка їх статків акумульована у фінансових активах. Багаті люди при збільшенні доходів не витрачають їх під нуль, оскільки у цьому немає потреби, їм на життя і так вистачає. Їх багатство збільшуються із ростом фінансових активів, якими вони володіють.

Водночас більшість людей, отримавши доходи, збільшують свої витрати, щоб вирватися із відносної бідності. При цьому прагнуть придбати новий телефон, купити нову машину,

більшу квартиру. Очевидно, що спосіб мислення, пріоритети, проблеми які доводиться вирішувати, особливості розпорядження грошми тощо помітно відрізняються у багатих і представників середнього класу [2].

Єдиний інструмент який хоча б частково дозволяє вирівнювати нерівність між бідним та багатим населенням у розвинених країнах - це податки та грошові збори. Але й вони перестали працювати, коли частину податків з доходів з цінних паперів зняли із багатого населення, і переклали на бідне населення.

Головним джерелом доходів простих людей є зарплати та пенсії, з яких податки та збори стягуються автоматично. А гроші які залишаються, бідному і середньому класу, доводиться практично повністю витратити на життя. На інвестиції грошей звісно ж немає.

Це все формує замкнуте коло безвиході, в якому бідні країни, колишні колонії приречені на бідність, а колишні метрополії продовжують зберігати можливості для експлуатації економічно менш потужних країн [1].

З негативними тенденціями прагнуть боротись і наскільки це можливо змінювати ситуацію на менш контрастну. Зокрема, на початку 90-х років, за межею бідності нараховували близько 38% населення Землі, а зараз, статистика визначає лише 8,5%. Ймовірно, що статистика насправді викривлює до певної міри дійсний стан справ, однак певні позитивні тенденції у світі все ж проявили себе в останній час. Це пояснюється тим, що останній три десятки років, особливо в період 2000-х, світова економіка активно росла, поширився інтернет і освіта стала більш доступною. Водночас успіхи останніх десятиліть ще не є гарантією для оптимістичних очікувань майбутнього. Вочевидь, що найбільш ймовірно бідність буде скорочуватись помітно повільніше у найближчі роки та існують вагомі підстави для песимізму вже у середній перспективі. Ресурси продовжують здорожувати, що не може викликати тривоги. Бідним країнам, вирватись із колоніальної пастки дуже складно. Діти у цих країнах не можуть здобути якісну освіту, навіть не тому, що немає добротних шкіл та інших спеціалізованих навчальних закладів, а тому, що доводиться витратити значний час на пошуки чистої води та їжі. Для країн, які ще не потрапили в пастку бідності, але вже одною ногою там, проблемою є: неефективні інститути управління, корупція в органах влади, некомпетентність посадовців різного рівня, війни. Ці фактори зменшують шанси на вихід країн із бідності. В країні із такою економічною та політичною ситуацією не приходять інвестиції. Тому вирватись із бідності таким країнам практично неможливо. Винятком можуть бути ситуації, коли на території таких депресивних країн знайдуть великі поклади цінних корисних копалин, але це ще не факт, що вони зможуть скористатись шансом для модернізації своїх держав.

Коли та чи інша країна виходить з абсолютної бідності, вона отримує умовний статус відносної бідності. Збільшення доходів для країн, своєю чергою, ще не гарантія справедливого розподілу створеного багатства. Надто поширене у світі явище, коли невеликий відсоток населення суспільства монополізує контроль над процесом перерозподілу доходів, який використовує виключно у свою користь, абсолютно ігноруючи потреби більшості своїх

земляків. Серед багатих країн, тільки у північній Європі люди живуть усі в достатку та у відносній рівності.

Очевидно, що потрібно переймати досвід північних європейців і шукати нові, альтернативні економічні та політичні методи для того, щоб подолати надто великі соціальні контрасти. Більшість проблем на шляху до подолання бідності та нерівності створюються у вищих ланках політичної влади та економічної піраміди, де озброєні можливостями особи прагнуть реалізовувати у першу чергу свої егоїстичні інтереси, керовані вочевидь жадобою влади і багатства, як це у свій час підмітив Нікколо Мак'явеллі [3].

Висновки. Тема бідності та соціальної нерівності була гострою проблемою з давніх часів і залишається такою по сьогоднішній день. З новими ідеями, перевіреними практикою життя методами та підходами до розв'язання цих проблем, людством було досягнуто суттєвих позитивних результатів. Зміни, які відбулись за останню сотню років, багаторазово скоротили процент бідного населення, але і не без негативних результатів. Той хто належав до найвищої ланки соціально-економічної піраміди збільшили багаторазово свої статки. Окрім того, на прикладі країн Африки і Європи, було визначено що бідність в різних гео економічних частинах світу – відрізняється і залежить від різних факторів, таких як: рівень економічного розвитку, наявність на території країни покладів природних ресурсів, розвинутість інститутів управління, відсутність корупції і т. д. Подальший розвиток у напрямку подолання бідності та соціальної нерівності має бути зорієнтований на створення більш справедливої системи міжнародних економічних відносин, який дозволить ліквідувати колоніальні відносини між більш і менш розвиненими країнами та створення ефективного механізму перерозподілу доходів від найбагатших до найбідніших в середині кожної з країн.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрушків Б., Грушко В., Мельник Л., Шерстюк Р. Механізм вільного ринку як інструмент опанування економічної влади над суспільством та інститутами держави // Галицький економічний вісник – випуск ТНТУ ім. Пулюя. Вип. 6 (73), 2021. С. 5-15.
2. Де Сото Ернандо Загадка капіталу. Чому капіталізм перемагає на Заході і ніде більше / Ернандо де Сото. – К.: Наш формат, 2017. - 232 с.
3. Мак'явеллі Нікколо. Флорентійські хроніки; Державець / пер. з італ. А. Перепаді. Харків: Фоліо, 2007. 511 с.
4. Седлачек Т. Економіка добра і зла / пер. з чес. Т.Окопна. Львів: Видавництво Старого Лева, 2017. 520 с.

*Булик Мар'яна-Стефанія
Науковий керівник – доц. Андрійчук Іванна*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Проблема девіантної поведінки підлітків уже протягом тривалого часу перебуває в полі зору наукової спільноти. Особливе значення в аналізі девіантної поведінки молоді мають соціально-психологічні чинники, оскільки впродовж останніх років в Україні спостерігається